

28/
19

Alan Paton på besök i en zuluskola.

SYDAFRIKANSK TRAGEDI

I SIN FÖRSTA BOK, "Cry, the Beloved Country" (svensk översättning "På lösan sand"), behandlade Alan Paton det sydafrikanska rasproblemet genom att skildra en negerfamiljs elände och olyckor. I sin nyligen utkomna andra roman, *Too Late the Phalarope* (Jonathan Cape, 3:50 dollar), söker Paton visa vilka ohyggliga följder rasförtrycket och rasfördomarna har för den härskande klassen, för de vita. Pieter van Vlaanderen, en ung man ur en typiskt puritansk och rasstolt boerfamilj, har genom andlig finess och sportprestationer blivit en hjälte i sin hemstad, där han arbetar som polislöjtnant; ett ljumt äktenskap och en känslornas osäkerhet och oro driver honom till en tillfällig förbindelse med en negress; han själv dömes för detta brott mot raslagarna, och hela hans familj betraktas som utstött och ser i en total isolering, en total "obemärkthet" den enda utvägen att leva vidare.

Själva händelseförloppet beskrivs med en intensitet som gör boken spännande och skakande. Det är en andlös ångslan över de kapitel som handlar om Pieters förvillelse, om hans samvetskval och framför allt om hans rädsla att bli upptäckt; det är främst detta som för tanken på Dreisers amerikanska tragedi. Framställningen av personerna är inte lika stark. Pieter tycker man sig inte lära känna, hans far, de fasta linjernas, säkerhetens och moralismens man, blir en konventionell figur, modern endast en skugga, och den av ett lyte vanställda fastern, som tjänstgör som berätterska, blir i sin halvt erotiska kärlek till Pieter mera rörande än trovärdig. Klarast framträder några bipersoner, såsom kamraterna vid polisen och den judiske handlande som företräder kultur och munterhet i denna atmosfär av obildning och hårt disciplinerad sedlighet. Då och då skymtar en blandning av sexual-, natur- och rasromantik i D. H. Law-

rences sämsta stil, med inslag av psykoanalys och drömytningar; dessa orter breder dock inte ut sig så som hos en annan sydafrikansk författare, van der Post, vars senaste, i Sverige högt prisade roman ("Ansiktet vid elden") enligt min mening är vida underlägsen Patons bok.

Miljökildringen verkar däremot alltigenom äkta. Den gamla idyllen, med bibelläsande, vita bönder patriarkaliskt härskande över självfallet lydaktiga kaffrer, är i full upplösning. Det är en anda av skräck, liksom inför ett oundvikligt krig, över de folk som bor tillsammans; över de vita, som håller fast vid sin makt i hårdhet och stigande förhärdelse, över, de svarta i deras bittra underkastelse. Kanske var läget i några av de amerikanska sydstaterna lika fruktansvärt för låt oss säga femtio år sedan; nu torde det vara svårt att finna motsvarigheter i USA. En likhet finns inte bara i rassituationen, utan i den vita härskarklassens puritansk-religiösa övermänniskoideologi; olikheterna beror väl främst på att de vita i Sydafrika är en liten minoritet och därför känner sin ställning prekär och på den extrema primitiviteten hos massan av Sydafrikas svarta befolkning.

Paton vill framföra ett toleransens och försoningens budskap, och han gör det med utomordentlig kraft. Men romanen tyder på — och intet är mera förstående — att han själv är influerad eller åtminstone i sina skildringar begränsad av den rådande rasideologin. Över Pieters förbindelse med negressen finns det inte ett stänk av kärlek och knappast ens av sexuell lidelse; intrycket blir snarast att han går i sömnen eller är sinnessjuk. Paton fördömer inte de vita, som håller på lagen och konventionerna, han ser dem som gestalter, fångna i en tragisk konflikthet, och vad han förkunnar är fördragsamhet och förlåtelse i Guds namn — ett bevis för hur svårt det ter sig att få igenom reformer i statens lagar och de sociala tvångsreglerna.

Alan Paton har emellertid inte stannat vid romaner som medel till förbättring. Han har gjort sig känd som socialarbetare och senast som en av grundarna av det liberala parti som utan framgång uppträdde vid de senaste valen med krav på en mera tolerant raspolitik. I en uppsats i Saturday Review i våras gav han en översikt av sin åskådning. Både den vita och den svarta nationalismen i Sydafrika växer, betonade han; mellanopinionerna tenderar att försvinna eller att bli helt betydelselösa i konflikten mellan "dessa väldiga motståndare". Den

enda räddningen ligger i åt en förmedlande riktning gör sig gällande bland de vita, att dessa "upphör att betrakta livet i Afrika som en ändlös kamp mot de svarta". Det finns inte mycket optimism i artikeln; efter Malans valseger är motsättningen hårdare än någonsin.

*

Ett annat vittnesbörd om raskonflikterna och rasförtrycket i Sydafrika har givits av en svensk missionär, Gunnar Helander, under titeln *Skisser vid vulkanen* (Diakonistyrelsens bokförlag, 4:75). Det är en utmärkt bok, fin, gripande och intelligent. Några av uppsatserna är klarläggande sakliga utredningar av svårigheterna; andra ger i novellistisk form bilder av mänsklig hårdhet, olycka och medkänsla. En bättre kortintroduktion till det stora ämnet lär det inte vara möjligt att finna.

HERBERT TINGSTEN

~~Saga 100.6 k.
500 1 m 3 a
5: a 25~~